

AFRIKANSK KIRKEMUSIKK

av

HANS BUVARP

African Music and the Church in Africa, av Henry Weman, Studia Missionalia Upsaliensia, 3. Svenska Institutet för Missionsforskning, Uppsala 1960 (= Uppsala Universitets Årsskrift 1960, 3 — Acta Universitatis Upsaliensis). 296 sider. Sv. kr. 30,— (innb.).

Dr. Henry Weman, som er domkyrkoorganist i Uppsala og en av Sveriges mest kjente kirkemusikere, har med dette arbeid gjort seg fortjent til å stilles i fremste rekke blant dem som gjør et banebrytende og konstruktivt arbeid for å utbedre de fatale skader som er skjedd under oppbyggingen av de unge kirker ved at gudstjenestens formproblemer ikke er blitt tatt alvorlig i en romantisk og kolonialpolitisk preget misjonsperiode.

Med stor spenning har jeg ventet på resultatet av dr. Wemans arbeid på dette felt, helt siden 1953, da han kontaktet meg i anledning min artikkel om «Musikk i gassisk gudstjeneste» (NOTM 1950, s. 139—148) og fortalte om sine planer. En foreløbig presentasjon av resultatet fikk vi gjennom hans foredrag under «Evangelisk-luthersk kongress for kirkemusikk», Oslo 1958, hvor vi samarbeidet om temaet «Liturgi og kirkemusikk i de unge kirker». Han har dessuten gjort sine tanker kjent bl. a. ved sin artikkel om «Afrikansk musikk for kyrkan och missionsarbetet» (Svensk Missionstidskrift 1956, no. 1). Men her foreligger det altså i form av en akademisk avhandling, bygget på personlig feltarbeid med utnyttelse av ethno-musikologiske forskningsresultater, praktiske erfaringer, kjent fra en rekke misjonsfelter, og eksperimentelle forsøk, satt i verk innenfor de forskjellige kirker.

Under to studieopphold (1954 og 1956-57) i Afrika (vesentlig begrenset til S. Afrika, S. Rhodesia og Tanganyika) har dr. Wemans foretagende vært finansiert ved bidrag fra Den svenske stat, Det kgl. fond, Det humanistiske fond og Lars Johan Hiertas fond, og hadde et dobbelt sikte: (1) å prøve afrikansk musikk i afrikanske forsamlinger (etter oppdrag fra Svenska Kyrkans Mission) og (2) å bygge opp en samling av afrikansk folkemusikk av interesse for svensk kulturforskning (etter oppdrag beroende på de vitenskapelige fonds).

Stillet ansikt til ansikt med den kjensgjerning at «afrikansk musikk ennå ikke er blitt en faktor å regne med i det nye afrikanske samfunns-liv, hvis former i meget stor utstrekning er bestemt av vestlige mønstre», måtte utgangspunktet kort og godt bli en mistanke om at «there is something wrong with the educated African's attitude to music», og at dette i høy grad angikk skolen og kirken, ettersom fremdeles alt som ble sunget der nesten uten unntagelse var europeisk. Den afrikanske folkemusikk, fremdeles praktisert i landsbyen, som særlig påkalte kirke-musikerens oppmerksomhet, fordi den presenterte seg med særtrekk som minnet om gammel vesterlandsk kirkemusikk, var imidlertid så godt som totalt ekskludert fra skole og kirke. Å bli konfrontert med disse forhold måtte vekke en rekke spørsmål som gjorde krav på å bli besvart:

«Hvorfor skulle alt dette, som utgjør den naturlige bakgrunn for afrikansk musikkpraksis, være holdt borte nettopp fra den plassen hvor denne gamle teknikk burde bli tatt vare på og utviklet? Hvordan er det kommet dit hen at alt dette er blitt skutt ut av skolen og kirken? Hvorfor er ingen instrumenter i bruk? Hvorfor dette slaveri under et musikkssystem som er særmerket av senromantikken ved århundreskiftet? Hvorfor var den noble gamle musikalske kultur og teknikk fullstendig blitt etterlatt utenfor kirkens murer når den hadde så mange umiskjennelige «kirkelige» kjennemerker?»

Slike spørsmål og mange andre er på forskjellig vis forsøkt besvart i de syv kapitler som stoffet er ordnet i (I. Structure and forms of expression. II. Music in African society. III. Music in the African school. IV. Music in the Christian congregation. V. A new Church music. IV. The duty of identification. VII, Constructive proposals for a new Church music). Foruten billedmateriale og noteeksempler som illustrerer fremstillingen, omfatter s. 223—296 en større samling transkripsjoner og en liste over båndopptak av afrikansk musikk som det ofte henvises til, samt en forholdsvis fyldig bibliografi.

Bokens første ca. 140 sider kan karakteriseres som en analyse av den foreliggende situasjon. På omtr. 100 sider gis innføring i afrikansk folkemusikk, idet kap. I utgjør en bred beskrivelse av dens egenart i tonalitet, «skala»-materiale, melodi, sangteknikk og rytme, mens kap. II skildrer folkemusikkens sosiale funksjon i det primitive afrikanske samfunn, i hverdagsliv, i fest og religiøs kultus, i høvdingekrål og sekt-samfunn. De neste ca. 40 sider fremstiller så kontrasten i dette situasjons-bilde, idet kap. III kort beskriver hvordan afrikaneren i skolen instrueres i kunsten å «syngesom vesterlending», de dertil anvendte metoder og materiale, samt antyder nye veier og forsøk som er gjort. Kap IV fører så endelig inn til situasjonens kjerneproblem: musikken i den kristne menighet med de tilpavningsvansker den har skapt, de

hensyn som må tas til forpliktende prinsipper, det dilemma som eksisterer fordi omplantingen av kristendommen til et fremmed kultur-område ikke har maktet å løse vesentlige formproblemer—som på det inntimeste berører kirkens fremtidsutsikter i Afrika, og det kaller til innsats fra vår side som dette betyr.

Når det gjelder dette gudstjenestens dilemma, stiller dr. Weman seg dette spørsmål: «Er en musikalsk nyordning nødvendig, og hvis den er det, av hvilken grunn?» På dette svarer han så:

«Det er ikke rett og slett en omhyggelig hensyntagen til verdien av deres egen kulturarv som kaller oss til å gjennomtenke situasjonen. Reorienteringen er innlysende når vi tenker på kirkens fortsatte eksistens og fortsettelsen av dens misjonsoppgave. Moderne misjonspraksis tar sikte på selvbestemmelse innen de innfødte kirker, men denne langtidspolitikk kan ikke skilles fra den forberedelse som en slik situasjon krever. En fast liturgi, basert på tradisjon, men som derved ikke ekskluderer muligheten for nye former som står 'i relasjon til jordbunnen', ville kanskje være et bolverk som kan holde vis å vis den mest alvorlige motstand.»

Men også fra et rent musikalsk synspunkt mener forfatteren at det er innlysende at det må gis rom for innfødt musikk, og da av følgende grunner:

(1) «Den afrikanske tonalitetssidé er videre og mer fleksibel enn vår, til tross for dens tilsynelatende begrensning. Afrikaneren er ikke i stand til å komme til forståelse med mange europeiske dur- og moll-melodier . . . Afrika og Europa har totalt forskjellig sangstil, hvorav følger at mange europeiske melodier absolutt ikke er sangbare i Afrika.»

(2) «Det europeiske tids-skjema (takt og rytme) etterlater afrikaneren upåvirket og uinteressert.»

(3) «Afrikansk fri rytme er vital for innfødt musikk, men med få unntagelser står den utenfor kirkemusikkens område.»

(4) «Ordaksent og melodiaksent viser ingen samordning i de fleste vanlig brukte sanger. Mangel på hensyntagen til denne faktor har gjort mange sanger uforståelige.»

(5) «Afrikansk sangteknikk, alternerende mellom solist og kor, eller mellom to grupper av sangere, er den samme teknikk som den kirken har brukt fra dens eldste dager. Kirkens egen salmebok, salteret (Bibelens salmebok), har vært brukt på denne måten fra uminnelige tider. Antifoni er anvendelig i sterkt varierte former, overensstemmende med den forskjellige teknikk som allerede eksisterer.»

(6) «Visse afrikanske 'tonaliteter' viser markant likhet med de originale kirketonearter. Dette er ikke bare av stor musikalsk interesse, men av vital betydning når det kommer til en fremtidig utforming av afrikansk kirkemusikk.»

(7) «Afrikanske melodier er strengt diatoniske (ingen modulasjoner eller kromatiske intervaller). De opptrer med meget få store intervaller, beveger seg rundt et tonalt sentrum, har en objektiv karakter og er fri for all sentimentalitet.»

Frøemstillingens siste knapt 70 sider beveger seg i det eksperimentelle plan, idet kap. V refererer til erfaringer og forsøk som er gjort. Det gjelder først og fremst dr. Wemans egne forsøk i S. Afrika, S. Rhodesia og Tanganyika, men også eksperimenter som har vist seg å falle heldig ut i andre afrikanske kirker. Etter en såkalt «identifikasjonsforpliktelse», som utgjør kap. VI (Kirkeårets rytme, Kristen vigsel, Sakral dans, Bruk av trommer og Undervisningens avgrensning), gir så kap. VII et konstruktivt forslag til en kirkemusikk.

Hvis man i forbindelse med et slikt arbeid kan bruke uttrykket fengslende stoff, så må det kunne anvendes om denne boken. Det er misjonslesning av aller største aktualitet, idet bokens spørsmålsstilling berører forhold som er av vital betydning for kristendommens fremtid på det afrikanske kontinent og angår med like stor rett ethvert utenom-européisk kulturområde. I egentlig forstand dreier det seg om villigheten til å «oversette» det kristne budskap til folkets eget språk og gi det kristne gudstjenesteliv de former som er best egnet til å bevare dets integritet for kommende tider i en gudfiendsk omgivelse.

Ganske spesiell interesse har bokens tre siste kapitler, fordi de gir oss et mektig inntrykk av hvor omfattende denne bevegelse er som med rette må kalles den liturgiske fornyelse i de unge kirker, og som går på tvers av alle denominasjonsgrenser.